

Rendszertani tanulmányok cellulóz bontó sugárgombákon

SZABÓ ISTVÁN, SZEGI JÓZSEF és ERDEI SÁNDORNÉ

*Magyar Tudományos Akadémia Talajtani
és Agrokémiai Kutatóintézete, Mikrobiológiai Osztály,
Budapest*

Az irodalmi adatok tanúsága szerint a sugárgombák a cellulózbontás folyamatában kiemelkedő szerepet töltenek be. E téren fontos ökológiai pozíciójuk domborodik ki a komposzt termofil bomlásánál (TSIKLINSKY [12], SCHÜTZE [10], WAKSMAN et CORDON [13], stb.), a természetes bélecsatornájában a cellulóz anaerob fermentációjánál (HUNGATE [5]), a magas sókoncentrációk jelenlétében cellulóz bontó sugárgombák hatására létrejövő fekete iszapok képződésénél (RUBENTSCHIK [8, 9]), továbbá a talajtípusok egész sorában — a trópusi lateritektől a sarki tundra-talajokig — a szerves maradványok ásványosításánál.

Sajnos mindezek ellenére e szervezetek rendszertani helyzetéről nagyon kevésé vagyunk tájékozódottak. A sugárgombák rendszertani meghatározásának nehézségei felelősek azért, hogy egyes fontos cellulóz bontó sugárgombák a baktériumrendszer legtávolabbi állomásait járták már be (pl. a *Mycococcus cytophagus* BOKOR [1]) avagy a nomenklatúrai zűrzavar tisztázása során derült ki, miszerint éppen a *Streptomyces cellulosae*-ra jellemző a cellulóz értékesítésének teljes hiánya stb. Hasonló okoknak tudható be, hogy még ma sem vagyunk bizonyosak afelől, vajon a cellulózbontás faji bélyegnek tekinthető-e, és hogy a sugárgombák mely csoportjai, biokémiai típusai között kell elsősorban a cellulózbontás szempontjából fontos fajokat keresnünk.

Alanti munkánkban e kérdéshez szeretnénk néhány szerény adattal hozzájárulni. Az ismertetésre kerülő törzseket a SZABÓ és MARTON [11] által javasolt széria-határozókulcs, továbbá az ETTLINGER et al. [2] által kidolgozott *Streptomyces*-rendszer figyelembe vételével határoztuk meg. Az alkalmazott módszereket lásd: ETTLINGER et al. [2], SZABÓ és MARTON [11] stb.

A törzsek leírása

(Rövidítések: A leírásoknál először is a törzs betű- és számjelzését adjuk meg. Ezután a faj, széria, spóraszín, sporophor-morfologia adatait közöljük. Szub. m.^{sb}, Szub. m.^v, Szub. m.^k, Szub. m.^z = a szubsztratum micélium színe sárgabarna, vörös, kék-ibolya, zöld. Ugyanezen színmegjelölések vonatkoznak az oldódó pigmentre is: Old. p. . Spo.^s = spórafelület sima. Chrom.⁻ ill. Chrom.⁺ = negatív, ill. pozitív melanin-reakció. Gel.⁶⁰ = a gelatina teljes folyósítása a 60-ik ill. törzsenként természetesen más-más napon. Prot. ill. Amyl. = proteolízis ill. amilolízis, az indexként megadott számok a fehérje és a keményítő agaron előidézett kioldási zónák mm-ben kifejezett rádiuszát adják meg. A felsorolt

C- és N-forrásokon, két kardinális hőmérsékleti fokon, továbbá a %₀-ban kifejezett különböző sókoncentrációk jelenlétében a növekedés mértékét három fokozatban jelöltük meg: + = erőteljes növekedés, ± = gyenge, bizonytalan növekedés, - = növekedés hiánya. Végül az antibiotikus aktivitás a felsorolt tesztorganizmusok [*Escherichia coli*, *Staphylococcus albus*, *Saccharomyces carlsbergiensis*, *Aspergillus niger*, *Bacillus subtilis* és *Streptomyces* fajok] irányába: + = kifejezett gátló hatás, ± = gátlás alig, - = inaktív.)

S-2c: *Streptomyces olivaceus* (WAKSMAN 1923) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Antibioticus*; Cinereus; *Rectus flexibilis*; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.-; Gel.⁶⁰; Prot.¹⁷; Amyl.¹; Paraffin-; Viasz±; 37 °C±; 44 °C-; 1-Tyrosin+; dl-Tryptophan-; d-Valin-; NaNO₃+; (NH₄)₂SO₄+; l-Arabinóz-; Inosit-; Raffinóz-; Saccharóz±; NaCl 5%±; NaNO₃ 5%±, 10%±; KJ 2%±; (NH₄)₂SO₄ 5%±, 10%±; *E. coli*-; *S. albus*-; *S. carlsberg.*-; *A. niger*-; *S. floridae*+; *B. subtilis*-; *S. antibioticus* 8663-; *S. griseolus* 3325+; Szenzibilis a *S. griseolus* 3325 irányába.

S-2b: *Streptomyces olivaceus* (WAKSMAN 1923) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Antibioticus*; Cinereus; *Rectus flexibilis*; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Chrom.-; Gel.⁶⁰; Prot.¹⁵; Amyl.-; Paraffin-; Viasz+; 37 °C±; 44 °C-; 1-Tyrosin+; dl-Tryptophan-; d-Valin-; NaNO₃+; (NH₄)₂SO₄+; l-Arabinóz+; Raffinóz-; Inosit-; Saccharóz-; NaCl 5%±; MgSO₄·7H₂O 14%±; NaNO₃ 5%±, 10%±; KJ 2%±; (NH₄)₂SO₄ 5%±, 10%±; *E. coli*-; *S. albus*-; *S. carlsberg.*-; *A. niger*-; *S. floridae*±; *B. subtilis*-; *S. antibioticus* 8663-; *S. griseolus* 3325+; A *S. antibioticus* 8663-mal szemben rezisztens; A *S. griseolus* 3325-tel szemben szenzibilis.

S-2a: *Streptomyces flavovirens* (WAKSMANN 1923) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Antibioticus* (zöld színvesztes variáns a *Flavovirens* kiegészítő-szériából, a zöld szín nyomokban); Cinereus; *Rectus flexibilis*; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.-; Gel.⁴⁰; Prot.¹⁸; Amyl.⁶; Paraffin±; Viasz±; 37 °C±; 44 °C-; 1-Tyrosin+; dl-Tryptophan±; d-Valin-; NaNO₃+; (NH₄)₂SO₄±; 1-Arabinóz-; Raffinóz-; Inosit-; Saccharóz-; NaCl 5%±; NaNO₃ 10%±; KJ 2%±; (NH₄)₂SO₄ 5%±, 10%±; *E. coli*-; *S. albus*-; *S. carlsberg.*-; *A. niger*+; *S. floridae*±; *B. subtilis*-; *S. antibioticus* 8663-; *S. griseolus* 3325+; A *S. griseolus* 3325 irányába szenzibilis.

S-9: *Streptomyces flavovirens* (WAKSMAN 1923) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Flavovirens*; Cinereus; *Rectus flexibilis*; Szub. m.^z; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.-; Gel.²⁰; Prot.¹⁶; Amyl.¹; Paraffin-; Viasz+; 37 °C±; 44 °C-; 1-Tyrosin+; dl-Tryptophan±; d-Valin-; NaNO₃+; (NH₄)₂SO₄+; 1-Arabinóz+; Raffinóz-; Inosit-; Saccharóz+; NaCl 5%±, 10%±; NaNO₃ 5%±, 10%±; KJ 2%±, 9%±; (NH₄)₂SO₄ 5%±, 10%±; *E. coli*-; *S. albus*-; *S. carlsberg.*±; *A. niger*±; *S. floridae*-; *B. subtilis*-; *S. antibioticus* 8663+; *S. griseolus* 3325-.

S-24: *Streptomyces flavovirens* (WAKSMAN 1923) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Antibioticus* (zöld színvesztes variáns a *Flavovirens* kiegészítő-szériából); Cinereus; *Rectus flexibilis*; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.-; Gel.⁶⁰; Prot.¹⁶; Amyl.-; Paraffin-; Viasz+; 37 °C±; 44 °C-; 1-Tyrosin+; dl-Tryptophan±; d-Valin-; NaNO₃+; (NH₄)₂SO₄+; 1-Arabinóz+; Raffinóz-; Inosit-; Saccharóz+; NaCl 5%±, 10%±; NaNO₃ 5%±, 10%±; KJ 2%±,

9%⁻; (NH₄)₂SO₄ 5%⁺, 10%⁻; *E. coli*⁻; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁺; *B. subtilis*⁺; *S. antibioticus* 8663⁻; *S. griseolus* 3325⁺.

M-19: *Streptomyces oidiosporus* (KRASSILNIKOV 1941) WAKSMAN 1953; Széria: *Oidiosporus*; Cinnamoneus; Rectus flexibilis; Szub. m.^v; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁺; Gel.³⁰; Prot.⁶; Amyl.³; Paraffin[±]; Viasz⁻; 37 °C⁻; 1-Tyrosin⁺; dl-Tryptophan⁺; d-Valin⁻; NaNO₃[±]; (NH₄)₂SO₄[±]; 1-Arabinóz⁻; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 3%⁺; MgSO₄·7 H₂O 14%⁺; KJ 2%[±]; NaNO₃ 5%⁻; (NH₄)₂SO₄ 5%⁻; KCl 7%⁻; *E. coli*⁻; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*[±]; *B. subtilis*⁻.

M-20: *Streptomyces oidiosporus* (KRASSILNIKOV 1941) WAKSMAN 1953; Széria: *Oidiosporus*; Cinnamoneus; Rectus flexibilis; Szub. m.^v; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.³⁰; Prot.¹⁴; Amyl.⁵; Paraffin⁺; Viasz⁺; 37 °C[±]; 44 °C⁻; 1-Tyrosin[±]; dl-Tryptophan⁻; d-Valin⁻; NaNO₃[±]; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz⁺; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁺; NaCl 3%⁺, 5%⁻; MgSO₄·7 H₂O 14%⁺, 30%[±]; NaNO₃ 5%⁺, 10%⁻; *E. coli*⁻; *S. albus*⁺; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*⁺; *S. venezuelae* 10712⁻; *S. roseofulvus*⁻.

M-6: *Actinomyces roseolus* GAUZE et al. 1957; Széria: *Venezuelae*; Cinnamoneus; Rectus flexibilis; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb+v}; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.⁶⁶; Prot.¹⁵; Amyl.²; Paraffin⁺; Viasz⁺; 37 °C⁺; 44 °C⁻; 1-Tyrosin⁺; dl-Tryptophan⁻; d-Valin⁻; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz[±]; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺; MgSO₄·7 H₂O 14%⁺; KJ 2%⁺; *E. coli*⁻; *S. albus*⁺; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*⁺; *S. venezuelae* 10712⁻; *S. roseofulvus*⁻.

S-11: *Streptomyces albosporeus* (KRAINSKY 1914) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Albosporeus*; Niveus; Rectus flexibilis; Szub. m.^v; Old. p.^v; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.²⁸; Prot.¹²; Amyl.¹⁰; Paraffin⁻; Viasz⁺; 37 °C[±]; 44 °C⁻; 1-Tyrosin⁺; dl-Tryptophan⁺; d-Valin[±]; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz[±]; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺, 10%⁻; MgSO₄·7 H₂O 30%⁺; NaNO₃ 5%⁺, 10%⁻; KJ 2%⁺; *E. coli*⁻; *S. albus*⁺; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁻; *B. subtilis*⁺.

M-60: *Streptomyces antibioticus* (WAKSMAN et WOODRUFF 1941) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Antibioticus*; Cinereus; Rectus flexibilis; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁺; Gel.⁶⁰; Prot.¹⁰; Amyl.¹²; Paraffin[±]; Viasz⁺; 37 °C⁺; 44 °C⁻; 1-Tyrosin[±]; dl-Tryptophan[±]; d-Valin[±]; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz[±]; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺, 10%⁻; MgSO₄·7 H₂O 30%⁺; KJ 2%⁺; (NH₄)₂SO₄ 10%⁺; KCl 7%⁺; *E. coli*[±]; *S. albus*⁺; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*⁺.

S-16: *Streptomyces sp.* (*A. litmocidini* GAUZE et al. 1957 rokonsági-kör); Széria: *Violaceorectus*; Cinereus; Rectus flexibilis; Szub. m.^k; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.⁵²; Prot.¹⁴; Amyl.³; Paraffin⁻; Viasz⁺; 37 °C[±]; 44 °C⁻; 1-Tyrosin⁺; dl-Tryptophan[±]; d-Valin⁻; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz⁺; Raffinóz[±]; Inosit⁻; Saccharóz⁺; NaCl 5%[±]; NaNO₃ 5%⁺; KJ 2%⁺; (NH₄)₂SO₄ 5%⁺; *E. coli*[±]; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*[±]; *A. niger*⁺; *S. floridae*⁻; *B. subtilis*⁻; *S. antibioticus* 8663⁻; *S. griseolus* 3325⁻.

A továbbiakban néhány *Streptomyces*-törzs leírását adjuk, melyek ugyan a cellulóz bontás szempontjából inaktívnak bizonyultak, de vagy rendszertani érdekességet képviselnek, vagy szoros rokonságot mutatnak olyan fajokkal, melyek törzsei között a cellulóz bontás képesség gyakori.

S-29: *Streptomyces venezuelae* EHRlich et al. 1948; Széria: *Venezuelae*; Cinnamoneus; Rectus flexibilis; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁺; Gel.²⁸; Prot.⁵; Amyl.¹²; Paraffin⁺; Viasz⁺; 37 °C⁺; 44 °C⁻; 1-Tyrosin[±]; dl-Tryptophan[±]; d-Valin[±]; NaNO₃[±]; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz[±]; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺; MgSO₄·7H₂O 30%⁺; NaNO₃ 5%⁺; KJ 2%⁺; (NH₄)₂SO₄ 10%[±]; *E. coli*⁻; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*⁻.

S-40: *Streptomyces sp.* (*S. murinus* FROMMER 1959 rokonsági kör); Széria: *Murinus*; Cinnamoneus; Spiral; Szub. m.^z; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁺; Gel.²²; Prot.⁷; Amyl.⁻; Paraffin⁺; Viasz⁺; 37 °C⁻; 1-Tyrosin[±]; dl-Tryptophan[±]; d-Valin⁻; NaNO₃[±]; (NH₄)₂SO₄[±]; 1-Arabinóz⁻; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 3%⁺; MgSO₄·7H₂O 14%⁺; KJ 2%⁺; *E. coli*⁻; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*[±]; *B. subtilis*⁻; *S. lavendulae* WAKSMAN-törzs⁻.

M-5: *Streptomyces olivaceus* (WAKSMAN 1923) WAKSMAN et HENRICI 1948; Széria: *Flavovirens* (idegen; zöld változat az Antibioticus főszeriából); Cinereus; Rectus flexibilis; Szub. m.^z; Old. p.^{sb+z}; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.²³; Prot.¹⁹; Amyl.²; Paraffin[±]; Viasz⁺; 37 °C[±]; 44 °C⁻; 1-Tyrosin⁺; dl-Tryptophan[±]; d-Valin⁻; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz⁻; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺; MgSO₄·7H₂O 14%⁺; NaNO₃ 5%⁺, 10%⁻; *E. coli*⁺; *S. albus*⁺; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*[±]; *S. olivaceus* N-6⁻; *S. olivaceus* 8238⁻.

M-1: *Streptomyces sp.*; Széria: *Phaeochromogenes*-főszeria kék, megnevezetlen kiegészítő szériája; Niveus; Rectus flexibilis; Szub. m.^k; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁺; Gel.³⁰; Prot.⁷; Amyl.¹³; Paraffin⁻; Viasz⁺; 37 °C⁺; 44 °C⁻; 1-Tyrosin[±]; dl-Tryptophan[±]; d-Valin⁻; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz⁺; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz[±]; MgSO₄·7H₂O 30%⁺; NaNO₃ 5%⁺; *E. coli*⁻; *S. albus*⁺; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*[±]; *S. phaeochromogenes* 3338⁺.

V-1: *Streptomyces sp.*; Széria: *Griseus*; Griseus; Rectus flexibilis; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.⁶⁰; Prot.¹⁰; Amyl.¹⁶; Paraffin[±]; Viasz⁺; 37 °C⁺; 44 °C⁻; 1-Tyrosin⁺; dl-Tryptophan[±]; d-Valin⁺; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Arabinóz⁺; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺; MgSO₄·7H₂O 30%⁺; KJ 2%⁺; KCl 7%⁺; *E. coli*⁻; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*⁻; *A. niger*⁻; *S. floridae*⁺; *B. subtilis*⁺; *A. levoris* A-X/b⁻; *S. griseinus* Paris 1⁺; *S. griseus* Paris 2⁺; *S. sp.* 10971⁺; *S. chrysomallus* 11523⁻; Szenzibilis 10 μg/ml streptomycin jelenlétével szemben; Szenzibilis a *S. griseus* Paris 2 irányába.

T-2: *Actinomyces levoris* KORENIAKO et al. 1960?; Széria: *Griseus*; Griseus; Rectus flexibilis; Szub. m.^{sb}; Old. p.^{sb}; Spo.^s; Chrom.⁻; Gel.⁴⁰; Prot.¹⁰;

Amyl.¹³; Paraffin[±]; Viasz⁺; 37 °C⁺; 44 °C⁻; 1-Tyrosin[±]; dl-Tryptophan⁻; d-Valin⁺; NaNO₃⁺; (NH₄)₂SO₄⁺; 1-Aralinóz⁺; Raffinóz⁻; Inosit⁻; Saccharóz⁻; NaCl 5%⁺, 10%⁻; MgSO₄·7 H₂O 30%⁺; KJ 2%⁺; (NH₄)₂SO₄ 10%⁺; KCl 7%⁺; *E. coli*⁻; *S. albus*⁻; *S. carlsberg.*[±]; *A. niger*[±]; *S. floridae*[±]; *B. subtilis*⁻; *A. levoris* A-X/b⁻; *S. griseus* Paris 2⁺; *S. sp.* 10971⁺; *S. chrysomallus* 11523⁺; *S. griseinus* Paris 1⁺; *S. sp.* 10971, *S. chrysomallus* 11523 és a *S. griseinus* Paris 1-el szemben szenzibilis; Érzékeny 10 µg/ml streptomycin jelenlétére.

Megjegyzések

A *Streptomyces olivaceus* cellulózbonító S-2b és S-2c törzsei rendszertanilag azonos származásúnak tekinthetők. Ugyanezen faj M-5 jelzésű törzse cellulózt nem lomt és — szemben az S-2b és S-2c törzsekkel — Gram pozitív, továbbá Gram negatív baktériumokra igen hatásos antibiotikumot termel. Szisztematikai szempontból tekintve a *Str. olivaceus* és a *Str. flavovirens* fajok rokonsága rendkívül szoros. Mindkét fajhoz tartozó törzsek előfordulnak az *Antibioticus* fő- és a *Flavovirens*-kiegészítő szériákban [11]. A *Str. flavovirens* fajra jellemző az antifungális hatás, amely bár nem nagy aktivitással az S-9, S-24 és S-2a törzseknél egyaránt kimutatható volt, jöllehet az

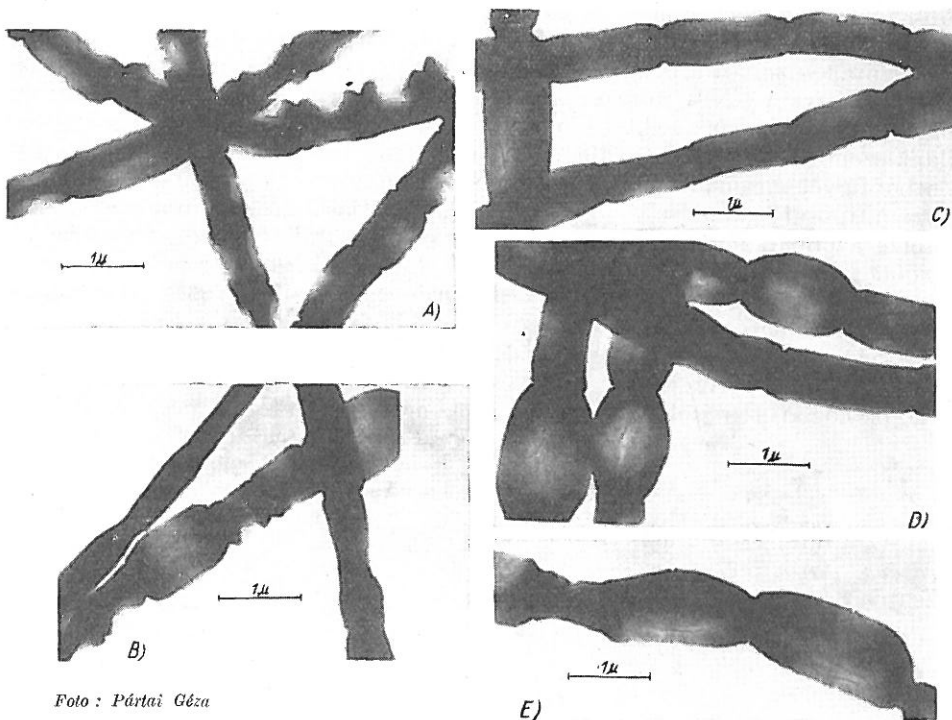

Foto : Pártai Géza

1. ábra.

Spórák elektronmikroszkópos felvétele (4500 × nagyítás) A: *Streptomyces flavovirens* S-2a, B: *Streptomyces flavovirens* S-24, C: *Streptomyces olivaceus* S-2c, D: *Streptomyces olivaceus* S-2b, E: *Streptomyces olivaceus* S-2c

S-2a részben, az S-24 teljesen az *Antibioticus*-főszéria tagjának minősíthető. Az M-6 jelzés alatt szereplő *Actinomyces roseolus* az antibiotikus hatásosság szempontjából is megegyezik az originális fajleírással [4]: csak Gram-pozitív baktériumokra hatékony. Az M-19 és az M-20 törzsek azonosak a KRASSILNIKOV által leírt *Actinomyces (Streptomyces) oidiosporus* fajjal. Azonban amíg az M-20-as kiemelkedő antibiotikus aktivitást és erős cellulóz-bontást tanúsít, addig az M-19 gátló hatása csaknem nulla és cellulóz-bontó tevékenysége csupán nyomokban mutatható ki. Az M-60-as törzs (*S. antibioticus*) egyaránt hatásos cellulóz-bontó és melaninképző. Az ilyen típusú szervezetek valószínűleg nagy szerepet játszanak a talajban a cellulóz-tartalmú szerves anyagoknak humusz-anyagokká történő átalakításánál. Érdekes, hogy ugyanezen törzs magas sókoncentrációk elviselésére is képes, és feltehető, hogy RUBENTSCHIK [8, 9] hasonló típusú sugárgombák tevékenységét észlelte a „fekete-iszapok” kialakulásánál. Az S-16-jelzésű, a *Violaceorectus* kiegészítőszériába tartozó törzs közel áll a különben cellulóz-bontó *Actinomyces (Streptomyces) litmocidini* fajhoz [4], azonban nem termel a tápközegbe diffundáló kékesfekete pigmentet.

A T-2 és a V-1 törzsek a *Griseus* főszériába tartoznak. Tekintettel az idesorolható fajok nagy számára, a pontos determinálás nem látszott keresztülvihetőnek. A V-1 streptomycin szenzibilis, gátolja a griseint termelő törzseket, szisztematikai helyét valószínűleg a *fluorescens*-csoportban [7] kell keresnünk. A T-2 gyenge gomba és élesztő ellenes hatása, arabinóz értékesítése, streptomycin érzékenysége, szenzibilitása az actinomycint termelő törzsek iránt, antagonizmusa a *S. griseinus* Paris-1 irányába és közömbös viselkedése az *A. levoris* A—X/b törzsszel szemben stb. arra enged következtetni, hogy a polien típusú antibiotikumot termelő *A. levoris* faj [6] egy törzsével állunk szemben. Az S-40, továbbá az M-1 két igen érdekes, rendszertani szempontból figyelemre méltó szervezet. Az S-40 a *Murinus* kiegészítő szériában a széria „típusát” képviseli, amint arra már korábban rámutattunk [11]. E törzs azonban nem azonosítható a FROMMER által [3] leírt *Streptomyces murinus* fajjal, mivel az S-40 chromogen, a *S. murinus* pedig nem képez melanin anyagokat. Végül az M-1 törzs a *Phaeochromogenes*-főszéria kék-kiegészítő szériájába sorolható, azonban ebből a csoportból faj még nem vált ismeretessé és így az M-1 nem determinálható. E törzsre más helyen még visszatérünk.

(Megjegyzés: Az ismertetett törzsek talaj-termőhely viszonyainak leírása, ökológiai szerepük ismertetése stb. más helyen kerül majd közlésre.)

Összefoglalás

Az általunk tanulmányozott cellulóz-bontó sugárgombák a *Streptomyces olivaceus*, *flavovirens*, *roseolus*, *oidiosporus*, *antibioticus*, *albosporeus* és megközelítően a *litmocidini* fajokkal voltak azonosíthatóak.

Érkezett: 1961. szeptember 19.

Irodalom

- [1] BOKOR, R.: *Mycococcus cytophagus* n. sp. Archiv für Mikrobiol. **1**. 1—34. 1930.
 [2] ETTLINGER, L., CORBAZ, R. & HÜTTER, R.: Zur Systematik der *Actinomyceten*. 4. Eine Arteneinteilung der Gattung *Streptomyces* W. et H. Archiv für Mikrobiol. **31**. 326—358. 1958.

- [3] FROMMER, W.: Zur Systematik der Actinomycin bildenden *Streptomyceten*. Archiv für Mikrobiol. **32**. 187—206. 1959.
- [4] GAUZE, G. F. et al.: Voproszű klassifikacii aktinomicetov-antagonisztov. Medgiz. Moszkva. 1957.
- [5] HUNGATE, R. E.: Studies on cellulose fermentation. II. An anaerobic cellulose-decomposing Actinomyces, *Micromonospora propionici* n. sp. J. Bacteriol. **51**. 51—56. 1946.
- [6] KORENIAKO, A. I., KRASSILNIKOV, N. A. & NIKITINA, N. I.: *Actinomyces levoris*. Trud. Inst. Mikrobiol. **8**. 116—132. 1960.
- [7] KORENIAKO, A. I., KRASSILNIKOV, N. A., NIKITINA, N. I. & SOKOLOVA, A. I.: *Aktinomicetű fluoreszcirujucosej* gruppű. Trud. Inst. Mikrobiol. **8**. 133—159. 1960.
- [8] RUBENTSCHIK, L.: Zur Frage der aeroben Zellulosezersetzung bei hoher Salzkonzentration. Centr. Bakteriol. **II**. **76**. 305—314. 1928.
- [9] RUBENTSCHIK, L.: Zur Charakteristik von zellulosezersetzenden *Actinomyceten*, die ein schwarzes Pigment (Melanin) bilden. Proc. Intern. Congr. Soil Sci. 2nd Congr. Leningrad—Moscow. 1930. **3**. 168—170. 1932.
- [10] SCHÜTZE, H.: Beiträge zur Kenntnis der thermophilen *Actinomyceten* und ihrer Sporenbildung. Arch. Hyg. Bakteriol. **67**. 35—57. 1908.
- [11] SZABÓ, I. & MARTON, M.: Az őrvös elágazást nem képezű *Streptomyces* fajok új rendszerezése. Agrokémia és Talajtan. **10**. 257—276. 1961.
- [12] TSIKLINSKY, P.: Sur les mucédinées thermophiles. Ann. Inst. Pasteur. **13**. 500—505. 1899.
- [13] WAKSMAN, S. A. & CORDON, T. C.: Thermophilic decomposition of plant residues in composts by pure and mixed cultures of microorganisms. Soil Sci. **47**. 217—225. 1939.
- [14] WAKSMAN, S. A.: The *Actinomycetes*. Vol. 1. Nature, occurrence and activities. The Williams & Willkins Company. Baltimore. 1959.

Данные к классификации целлюлозоразлагающих лучистых грибов

И. САБО, Й. СЕГИ и Г. ЭРДЕИ

Научно-исследовательский институт почвоведения и агрохимии АН Венгрии, Отдел микробиологии, Будапешт

Резюме

В изложенном представлены данные к классификации штаммов целлюлозоразлагающих лучистых грибов. Изолированные и изученные штаммы относятся к роду *Streptomyces* и их можно идентифицировать с видами *Streptomyces olivaceus*, *Str. flavovirens*, *Str. roscolus*, *Str. oidiosporus*, *Str. antibioticus* и *Str. albosporeus*. Один штамм, обозначенный S—16, относится к родственному кругу *Str. (Actinomyces) litmocidini*, описанного Гаузе и его сотрудниками, но не идентичен с ним. В работе дано также описание некоторых других штаммов, которые хотя и не разлагают целлюлозу, но или относятся к таким видам среди которых часто находят штаммы, разлагающие целлюлозу, или представляют интерес с точки зрения классификации.

При описании штаммов в первую очередь приведено буквенное и числовое обозначение штамма. После этого даны наименование вида, серия, окраска спор, а затем морфологические признаки споросцев. За этим следует окраска субстратного мицелия: Szub. m.^{sb} = желтовато-коричневая, Szub. m.^v — красная, Szub. m.^k — синяя, или имеющая характер сине-красного индикатора, Szub. m.^z — зеленая. Эти же обозначения окраски относятся и к растворимым пигментам (Old. p.). Sp.^s = поверхность по данным наблюдений через электромикроскоп — гладкая. Chrom.⁻ или Chrom.⁺ = отрицательная, или положительная реакция на меланин. Gel.⁶⁰ = полное разжижение желатины на 60, или для разных штаммов на другой день. Prot. или Amyl. = обозначают протеолиз, или амиллиз, цифры-индексы обозначают радиус зон растворения на белковом или крахмальном агаре в мм. Степень роста на указанных источниках С и N, при двух кардинальных температурах, далее, при наличии различных концентраций солей, выраженных в процентах, мы обозначили тремя степенями: ± = слабый, неуверенный рост, + = сильный рост, — = отсутствие роста. Антибиотическую активность по отношению к перечисленным тест-организмам обозначили: + = ясно выраженное тормозящее действие, ± = еле заметное торможение, — = инактивные.

Beiträge zur Systematik der zelluloseaktiven Actinomyceten

I. SZABÓ, J. SZEGI und G. ERDEI

Forschungsinstitut für Bodenkunde und Agrikulturrechemie der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Budapest

Zusammenfassung

Die von uns isolierten und näher untersuchten zellulosezersetzenden Strahlenpilzstämmen liessen sich in das Genus *Streptomyces* einordnen und gehören zu den Arten *Streptomyces olivaceus*, *Str. flavovirens*, *Str. roseolus*, *Str. oidiosporus*, *Str. antibioticus* und *Str. albosporeus*. Ein Stamm mit Kennzeichen S—16 gehört zu dem Verwandtschaftskreis der von Gause et al. beschriebenen Art *Streptomyces (Actinomyces) litmocidini*, weicht aber von dieser in einigen Merkmalen ab. Außerdem haben wir noch Angaben, über einige zelluloseinaktive *Streptomyces*-Stämme — die entweder zu denjenigen Arten gehören, zwischen deren Stämmen die Fähigkeit zum Zelluloseabbau sehr verbreitet ist, oder unter dem Gesichtspunkte der Strahlenpilzsystematik interessant sind — publiziert.

Bei der Beschreibung der Stämme geben wir erstens den Artnamen, dann die Buchstabe- und Ziffer-Bezeichnungen des betreffenden Stammes an. Danach werden die Serie, Sporenfarbe, Morphologie der Sporophoren, die Farbe des Substratmycel (Szub. m.^{sb} = gelbbraun, Szub. m.^v = rot, Szub. m.^k = blau oder blau-rot mit Indikatorcharakter, Szub. m.^z = grün) angegeben. Die bei dem Substratmycel angewandten Farbenzeichnungen haben eine Gültigkeit auch im Falle des löslichen Pigments (Old. p.). Spo.^s = Die Sporenoberfläche — auf Grund elektronenoptischer Beobachtungen — ist glatt. Chrom.⁻ bzw. Chrom.⁺ = Negative bzw. positive Melaninreaktionen. Gel.⁶⁰ = Die vollständige Verflüssigung der Gelatine an dem 60-ten bzw. je nach Stämmen natürlich an verschiedenen Tagen. Prot. bzw. Amyl. = Proteolyse bzw. Amylolyse, und die als Index angegebenen Ziffern bedeuten die auf Eiweissagarplatten nach Lieske oder auf Stärke-Agar bekommenen, in mm gemessenen Radien der Auslösungszonen. Die Intensität der Entwicklung auf einer Reihe von C- und N-Quellen (als auf einziger verwertbaren Kohlenstoff- bzw. Stickstoff-Quelle in dem angewandten synthetischen Nährmedium nach Pridham und Gottlieb), bei zwei verschiedenen Inkubationstemperaturen, weiters in verschiedenen Salzkonzentrationen wurde nach drei Stufen bezeichnet: ± = schwache, unsichere Entwicklung bzw. Verwertung. + = gute Entwicklung, sichere Verwertung. — = keine Entwicklung. Endlich haben wir die antibiotische Aktivität auf Na-Asparaginat-Agar gegen eine Reihe von Testorganismen nach der unteren Skala angegeben: + = starke antagonistische Wirkung, ± = schwache, — = keine Hemmstoffproduktion.